

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

Az aranytollú madár

Mese és elemzése

Benedek Elek

AZ ARANYTOLLÚ MADÁR

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, még az üveghegyeken is túl; volt egyszer egy fiatal király, s annak egy szép felesége.

Még egy esztendeje sem múlt a házasságuknak, háborút üzent a szomszéd ország királya, s a fiatal király keserves könnyhullatások közt elbúcsúzott a feleségétől, s ment a háborúba.

Telt-múlt az idő, a háború sokáig tartott, s azalatt a királynét két aranyhajú gyermekkel áldotta meg az Isten. Fiú volt az egyik, leányka a másik. De a királyné meg sem láthatta szívéből szakadt drága gyermekeit, mert az a vénasszony, akit a király a felesége mellett hagyott, amíg oda lesz a háborúba, éjnek idején, amint a gyermekek megszülettek, kilopta őket a palotából, beletette egy kosárba, elvitte az erdőbe, s ottan egy fa alá letette.

Reggelre visszatért az öregasszony, s mondja neki a királyné:

- Jaj, hallgasson ide, öreg szülém, milyen csudálatos álmot láttam az éjen! Azt láttam álomban, hogy két aranyhajú gyermekkel áldott meg az Isten.

Mondotta az öregasszony:

- A bizony elég csudálatos álom, felséges királyné, mert be is teljesedett az álma, de visszafelé. Nem megáldotta az Isten, hanem megverte, mert két szörnyeteg teremtést találtam az ágyában, s hogy meg ne irtózzék tőlük, ha felébred, elvittem az erdőbe, s ott elpusztítottam.

Sírt a szegény királyné, hogy őt az Isten így megverte, de aztán mégiscsak köszönte az öregasszony jószágát. Ha már úgy volt, ahogy volt, s csakugyan szörnyeteg teremtésekkel verte meg az Isten, jobb volt, hogy meg sem is látta, s még jobb, hogy a király nem látja meg - ne is tudjon róluk.

Hej, pedig ha tudta volna, hogy a vénasszony boszorkány volt valóképpen, s azt szeretete volna, hogy a király az ő leányát vegye feleségül! De a királyné erről semmit sem tudott.

Hát azalatt az erdőben mi történt? Az történt, hogy ahová a gyermekeket letette a boszorkány, arra ment egy fehér szarvas, szarvánál fogva fölvette a kosarat, s vitte a gyermekeket az erdőn át. Ment, mendegélt a szarvas, aztán megállott egy csorgós kútnál, ott háromszor egymás után nagyot bődült, hogy csak úgy zengett belé az erdő.

Egyszerre csak honnét, honnét nem előlibben egy tündérleány, lekapja a kosarat a fehér szarvas szarváról, és eltűnt a sűrű rengetegben. Ez a tündérleány az erdők leánya volt. Ott lakott az erdőben, mégpedig gyémántpalotában, egyes-egyedül. No, most már nem volt egyedül.

Örült is a gyermekeknek, hogy nem találta helyét nagy örömeiben. Úgy dajkálta őket, mintha édes gyermekei lettek volna. Telt-múlt az idő, a gyermekek már hétesztendősek voltak, s egyszer az erdők leánya elküldi a fiút egy korsóval, hogy hozzon vizet a csorgós kútról, de meghagyta erősen, hogy sokáig ne maradjon, siessen vissza a palotába; a korsóra pedig úgy vigyázzon, mint a szeme fényére.

Elmegy a fiú a csorgós kúthoz, s amint éppen vizet akarna meríteni, látja, hogy egy aranytollú madárka mind ott repked fölötte. Mindjárt félbehagyta a vízmerítést, szeretete volna megfogni a madarat, kapkodott utána a kezével, a kalapjával, még a korsójával is, de hiába, az aranytollú madár csak ingerkedett vele. Meg-megcsapta a szárnyával a fiú arcát, s mikor éppen meg akarta fogni, huss! Följebb reppent. Aztán ismét lecsapott a madárka, csalogatta a fiút, addig s addig, hogy a fiú utána dobta a korsót. Haj, istenem, de lett erre sírás! Most ő mit tudjon csinálni? Ha korsó nélkül megy haza, megveri az anyja!

Ezalatt az erdők leánya nem tudta elgondolni, hová maradhat ilyen sokáig a fiú, utána küldötte a kisleányt, de ennek is egy korsót adott a kezébe, s ugyancsak a lelkére kötötte, hogy egy szempillantás alatt mind a ketten ott-hon legyenek.

Odamegy a kisleány, s hát a testvére sír keservesen.

- Hát te miért sírsz?

- Jaj, hogyne sírnék, lelkem, testvérem! Látod azt a szép aranytollú madarat? Meg akartam fogni, s eltört a korsóm.

Abban a pillanatban ismét lecsapott az aranytollú madár, s meglegyintette a kisleány arcát.

- Jaj de szép! Jaj de szép! - kiáltott a kisleány, s utánakapott a madárnak. De ahogy utánakapott, puff! Kiesett a korsó a kezéből, s eltört az is. De még csak most volt igazi sírás, de olyan, hogy aki hallja történetesen, megesik a szíve rajtuk.

- Jaj, édes Istenem - sírtak a gyermekek -, most hogy menjünk vissza az anyánkhoz?!

Amint így keseregnek, egyszerre csak megszólal a madár:

- Ne sírjatok, gyerekek! Az, aki titeket felnevelt, nem édesanyátok. A ti édesanyátok ezen a rengeteg erdőn túl lakik, s ennek az országnak a királynéja. Csak gyertek mindenütt utánam, amerre én repülök. Nem viszlek egyenesen haza, mert még valamiképpen elpusztítana az a boszorkány, aki az erdőbe hozott, de ne búsuljatok, majd rátok talál a ti édes szülétek

Repült a madár keresztül az erdőn szép csendesén, s mentek utána a gyermekek. Mikor aztán az erdő széléhez közeledtek, egyszerre csak lecsapott a madár a földre, s mondotta a gyerekeknek:

- Gyertek ide, gyertek! Ezt az almát, s ezt a vesszőt vegyétek fel!

Odaszaladtak a gyermekek, s hát uramteremtőm, mi van ott: egy gyémántalma s mellette egy aranyvessző!

Az egyik felveszi az almát, a másik a vesszőt, aztán a madár továbbszáll, a gyermekek meg mindenütt utána. Kérnek az erdőből, rengeteg nagy pusztaságra érnek, rengeteg nagy pusztaságnak a közepén leszáll az aranytollú madár, s mondja a gyermekeknek:

No, gyerekek, ezt az almát üssétek meg a vesszővel, s olyan gyémántpalota kerekedik ide, hogy csudájára jár majd az egész világ. A palota hetvenhetedik szobájában egy képet találtok a falon, az az édesapátok s édesanyátok képe lesz. Azt a képet sűrű fátyollal takarjátok le, majd eljő aztán az apátok s az anyátok, s megkérdik tőletek, hogy mi van a fátyol alatt. Ti csak mutassátok meg bátran, abból rátok ismernek, s minden jóra fordul.

Többet nem mondott az aranytollú madárka. A gyermekek megköszönték irántuk való jószágát, s azzal az aranytollú madár visszarepült a rengeteg erdőbe.

Amint a madár elrepült, a gyermekek letették a gyémántalmát a földre, ráshintottak az aranyvesszővel, s ím, kerekedett belőle egy olyan gyémántpalota, hogy szemük-szájukatva maradt a csodálkozástól.

Fölmennek a gyémántgarádcsonkon, végig sétálnak a szobákon, de mi minden volt azokban a szobákban, Istenem, azt emberi száj nem tudná elmondani. Aranylócák, gyémántalmáriomok, ezüstasztalok, ezüstasztalokon aranytálak s poharak, s volt étel-ital, minden, ami jó, megenni való. Maradhattak itt, akár örök életükre, a sok drága jóból ki nem fogytak soha. Eltelt egy hét, el talán kettő is, amíg minden szobát bejártak, s míg mindent jól megcsudáltak, úgy értek a hetvenhetedik szobába, a legutolsóba. Abban nem volt egyéb a képnél.

Jaj, édes Istenem, de megörültek ennek a képnek! Csókolták százszor, ezerszer, aztán sűrű fátyollal szépen betakarták, s többet nem volt nyugodalmuk, várták éjjel-nappal az édesanyjukat s az édesapjukat.

Eközben nagy híre ment a gyémántpalotának, jöttek a csudájára mindenfelől. Mindenki jött, csak a király nem.

Hanem addig beszéltek a fülébe az udvarbeli népek, hogy így, hogy úgy, nézze meg, mert olyan szép palotát világon való életében még ő sem látott - hogy ő is elszánta magát a palota látására. Észrevette ezt a boszorkány, megsejdtette a gonosz lélek, hogy abban a palotában a király gyerekei laknak, s most azon kezdett mesterkedni, hogy a királyt visszatartsa. Fogta magát, valami port vetett a király kávéjába, s a király attól olyan rosszul lett, hogy nem mehetett el, pedig már elé is állott volt a hatlovas hintó.

Mondja a boszorkány a királynak:

Ó, hagyja el, felséges királyom, minek is menne oda, majd én elmegyek, megnézem, s szegről-végre mindent elmondok felségednek

Jól van - mondja a király -, hát eredj, nézd meg.

Elmegy a vén boszorkány a hatlovas hintón, behajtat a palota kapuján, a gyermekek elébe mennek, s fogadják nagy tisztelettel. Járnak-kelnek a kertben, mindent megmutogatnak a vén boszorkánynak; aztán felvezetik a palotába, végigvezetik a szobákon, csak éppen a hetvenhetedikbe nem vezették be.

„Ördög fajzatjai - mormogta magában a vén boszorkány -, tudom, hogy mit rejtegettek ottan, de csak várjatok!” Aztán kimentek a palotából, s mikor leértek a kertbe, azt mondja a vén boszorkány:

- Hiszen szép, szép a palota, szép a kert is, de akkor volna csak igazán szép, ha idehoznátok a világ zengő fáját.

Többet nem szólt a boszorkány, elhajatott, mint a fergeteg, s a gyerekek magukra maradtak, de ettől a pillanattól kezdve a fiúnak nem volt nyugodalma.

Azt mondta a húgának:

- Egy életem, egy halálom, addig meg nem nyugszom, míg a világ zengő fáját meg nem

találom. Hiába beszélt a húga, hogy ne menjen, van elég fa az ő kertjükben, szebbnél szebb, a fiúnak nem volt maradása: elindult hetedhét ország ellen.

Ment, mendegélt a királyfi hegyeken-völgyeken által, hét nap hét éjjel meg sem állott, s akkor ért egy fekete várba. Ennek a várnak a kapuja előtt egy nagy fekete ördög állott strázsát. Rákiált a királyfira:

- Hé, megállj! Ki vagy?! Mit akarsz?!

Mondja a királyfi:

- Én a világ zengő fáját keresem, nem tudna-e kend útbaigazítani?

Mondotta az ördög:

- Sok mindent láttam s hallottam, de a világ zengő fájának hírét sem hallottam. De innét hét mérföldre van még egy ilyen fekete vár, az előtt az egyik bátyám áll strázsát, menj oda, hátha útbaigazít. Továbbmegy a királyfi, elér ahhoz a fekete várhoz, s hát csakugyan ott áll a kapuja előtt egy nagy fekete ördög, s rákiált az is:

- Hé, megállj! Mit akarsz?!

Mondja a királyfi, hogy mit akar.

- Hírét sem hallottam, fiam. Talán a bátyám tud róla. Eredj, megtaláloed hét mérföldre innét, az is strázsát áll egy ilyen vár előtt, mint én. Az mindent tud, kérd meg szép szóval, talán útbaigazít.

Megy a királyfi a harmadik várhoz, de már messziről megfenyegette az ördög.

- Ide ne jöjj, ha az életed kedves!

- De ha már eddig eljöttem - mondotta a királyfi -, egy életem, egy halálom, nem fordulok vissza. Ment nagy bátran az ördög elé, köszöntötte illendőképpen.

Rákiált az ördög:

- Mondtam, úgy-e, hogy ne jöjj ide?! Mit akarsz?

Mondotta a királyfi szelíden:

- Ne haragudjék, kend, a világ zengő fáját keresem, ha tudja, merre van, igazítson útbá, ha nem tudja, Isten áldja, megyek tovább.

Tetszett az ördögnek ez a bátor beszéd, és azt mondotta a királyfinak:

- Megállj, fiam, megállj! Jó helyen kereskedel: itt van a világ zengő fája ebben a várban. Csak vidd el, ha embere tudsz lenni, én

már úgyis meguntam a zengését. Nesze, itt egy aranyvessző, ezzel sújtsd meg a vár hetedik kapuját, arra a kapu megnyílik, te szaladj be, ne nézz se jobbra, se balra; hívnak, csalogatnak szebbnél szebb asszonyok s leányok, hogy maradj ott, de te se rájuk ne nézz, se rájuk ne hallgass, hanem szaladj a kert közepére, ott van a világ zengő fája, színarany az ága, levele, mindene, s olyan szép nótákat zeng, hogy a szíved majd meghasad belé, de te meg se állj, hanem háromszor kerüld meg visszafelé, aztán szaladj ki, ahogy tudsz, mert ha az orrod előtt becsapódik a kapu, ott maradsz örök életedre.

A királyfi mindenben megfogadta az ördög szavát. Bement a várba, s szaladtak elébe a szép asszonyok s lányok, hívták, csalogatták édes szóval, de ő meg sem állott, félre sem pillantott, futott egyenest a világ zengő fájához, háromszor megkerülte visszafelé, aztán, uccu neki, vesd el magad! ki a várból, mintha szemét vették volna ki. Éppen jókor ért ki, mert mindjárt becsapódott a kapu rettentő döndüléssel - ott is maradt a csizmája sarka.

Ment a királyfi, meg sem állott hazáig, s hát mire hazaért, ott volt a kert közepében a világ zengő fája. Zengett-zúgott, elhallott a zengése messze földre, s jöttek a népek mindenfelől, látni s hallani a nagy csudát.

Meghallotta a fa hírért a király is.

- No - mondotta -, most már csakugyan elmegyek.

De az az istentelen boszorkány megint valami port kevert a kávéjába, s a királynak most is otthon kellett maradni. Akkor bement hozzá a boszorkány, s mondotta:

- Én nem is tudom, minek kívánkozik fel séged az után a fa után. Majd én megnézem minden ága-bogát, levelét, s amit láttam, mindent elmondok felségednek, töviről hegyire.

Hát jól van, a király otthon maradt, a boszorkány elment. A gyermekek fogadják s mutatják nagy örömmel a világ zengő fáját. Majd megpukkadt a boszorkány a bosszúságtól, de jó arcot mutatott, s mondta a királyfi-nak:

- No, ez igazán szép fa, de még csak az volna a szép, ha ezen a fán énekelne a világ szépen szóló madara.

Ahogy elment a vén boszorkány, indult a királyfi is. Egyenesen azon az úton ment, ahol először járt. Ment az első fekete várhoz, onnét az ördög utasította a másodikhoz; a második a harmadikhoz.

- Hát te mit akarsz itt megint? - kérdezte az ördög.

Mondotta a királyfi:

- Én a világ szépen szóló madarát keresem, ugyan bizony, hallotta-e hírért?

- Nemcsak hírért hallottam, hallom a hangját is mindennap. Meg is untam már, vigyed, ha tudod. Megtalálok a várnak a nyolcadik szobájában. Abban a szobában annyi az aranykalitka, hogy esztendeig sem győznéd megszámlálni. Ezekben a kalitkákban szebbnél szebb aranytollú madarak énekelnek, de te ezekre rá se nézz, mert a világ szépen szóló madara rozsdás kalitkában van, s ha amiatt ott hagynád, bizony mondom neked, élve nem kerülsz ki a várból. Fogadkozik a királyfi, hogy így, meg úgy, nem bánja; tőle ugyan ellehetnek a többi madarak, rájuk sem néz. Hanem mikor bement a nyolcadik szobába, amennyi madár volt, mind énekel, csak az nem, melyik a rozsdás kalitkában volt.

Gondolja a királyfi:

„Ej ez nem lehet a világ szépen szóló madara.” Hirtelen lekapott taláalomra egy kalitkát, s szaladott ki az udvarra, de ott meg is állott mindjárt, mintha odacövekelték volna. Amint az udvarra ért, egyszerűen kőbálvánnyá változott.

Várja, várja a királykisasszony a bátyját, de hiába várja. Ő bizony, mit gondol, mit nem magában, bezárja a gyémántpalotát, s elindul a bátyja után. Ment egyenesen azon az úton, ahol a bátyját elindulni látta, s addig ment, mendegélt, míg az első fekete várhoz nem ért. Ott állott az ördög most is, és megszólította a leánykát:

- Hát te hol jársz itt, ahol a madár se jár?

- Jaj, ne is kérdeje, ördög bácsi! A bátyámat keresem, aki elment a világ szépen szóló madaráért, s valahol elveszett szegény.

Mondta az ördög: - Én láttam, mikor itt elment, beszéltem is vele, de visszajönni csakugyan nem láttam. Eredj a bátyámhoz, hét mérföldre van innét a vára, hátha az többet

tud, mint én. Ment a szegény leány, el is ért a második várhoz, de az az ördög sem tudott többet mondani. Ment a harmadikhoz, az már megmondta az igaz valóságot.

- Jó helyen jársz, húgocskám! Itt van a bátyád, csak eredj be a várba, megtalálod kőbálvány képében. Ha szavamat nem fogadta, hát úgy vette hasznát. Ha te reám hallgatsz, a világ szépen szóló madarát is megkapod s a bátyádat is megszabadítod. Szaladj be a nyolcadik 94 szobába, akaszd le hirtelen a rozsdás kalitkát, azzal szaladj ki, a kőbálványt háromszor visszafelé kerüld meg, aztán vissza se nézz, szaladj, ahogy tudsz, meg se állj hazáig.

Bemegy a királykisasszony, látja a bátyját kőbálvány képében, majd megszakadt a szíve, de mégsem állott meg. Futott a nyolcadik szobába, ott sem nézett sem jobbra, sem balra. Tőle ugyan csilloghattak-villoghattak az aranykalitkák, énekelhettek az aranytollú madarak, csak a rozsdás kalitkát nézte, s amint meglátta, lekapta a szegről, szaladt ki, ott kint a kőbálványt háromszor megkerülte visszafelé, s aztán vissza sem nézett, futott ki a várkapuján. Így is éppen akkor dőndült be a kapu, mikor kilépett, oda is szakadt egy darab a szoknyája széléből. Ott elbúcsúzott az ördögtől, el a másiktól, el a harmadiktól, s ím, halljatok csudát, mikor hazaért, már otthon volt a bátyja. Egyszeriben feleresztették a világ szépen szóló madarát a világ zengő fájára, de olyat még a világ nem hallott, mikor egyszerre zengett a fa s énekelte a madár.

Fának a zengése, madárnak az éneke elhallott a világ végére. De jöttek is a népek világ minden tájékáról, annyian jöttek, hogy nem fértek az udvaron, a kertben, a palotában.

Mikor a király meghallotta a világ szépen szóló madarának az énekét, kikiáltott a kocsinak, hogy fogjon be a hatlovas hintóba, meg kell, hogy nézze azt a csudát. Hanem az a vén gonosz lélek harmadszor is megrontotta a királyt. Nagy, nehéz betegség verte le a lábáról, hétszer is kirázta a hideg egymás után.

- Lássá, lássa, felséges királyom - mondotta a vén boszorkány -, minek is akart odamenni, bizonyosan amiatt lett beteg. Majd én elmegyek, s megnézem azt a madarat is.

Elmegy a boszorkány, megnézi a madarat, s mondja a királyfinak:

- No, én igazán nem hittem volna, hogy el tudd hozni a világ szépen szóló madarát. Hátha még a világ ezüsttavát ide tudnád hozni, akkor lenne még csak szép a kerted!

Gondolta magában a királyfi:

„Hiszen hadd el, elhozom én azt is. Ott van az a tó is, ahol a világ zengő fája volt, láttam én jól.”

Harmadszor is elmegy a királyfi, egyenest abba a fekete várba, ahol a világ ezüsttava volt. De hogy biztatták, csalogatták eddig a tündéresszonyok s leányok, hogy nem: mostan közrefogták, cirókálták-morókálták, édes szóval mondogatták:

- Maradj itt! Mennyországban sem lesz ilyen dolgod!

Egyszer-egyszer megtántorodott a királyfi, de aztán még gyorsabban nekiiramodott, egy szempillantásra megkerülte a tavat visszafelé, azzal ki a várból nagy hirtelen, meg sem állott hazáig, s hát mire hazaért, már ott is volt a tó a világ zengő fája mellett, úszkáltak, játszadoztak benne a szép aranyhalak.

Híre ment a világ ezüsttavának is, de mármost a király sem nem evett, sem nem ivott, csak hogy megláthassa azt a sok csudát. Hiába mesterkedett a boszorkány, befogatott a hintájába, vitte a feleségét is, mentek egyenest a gyémántpalotába.

A gyermekek elejükbe mentek, s amint a király meglátta őket, mindjárt mondta a feleségének:

- Nézd, feleség, hogy hasonlít reád ez a leánya!

- Azám - mondotta a királyné. - Ez a fiú meg szakasztott olyan, mint te.

De nem szóltak semmit a gyermekeknek, csak mentek velük, s megnézték a világ ezüst-tavát, a zengő fát, a szépen szóló madarat, aztán fölmentek a palotába, végigsétáltak a szobákon, be a hetvenhetedikbe is.

- Hát az alatt a fátyol alatt mi van? - kérdezte a király.

A gyermekek szépen levették a fátyolt, s ím, ott látta a király s királyné a maga képét.

De még csak most ámultak-bámultak igazán. Mindjárt el kellett mondani mindent a gyermekeknek, amit tudtak. Hej, volt öröm, édes Istenem, de milyen nagy öröm!

Egyszeriben vitték a gyermekeket, hintóba ültették, s mentek haza a király palotájába.

- Ki a házból, vén boszorkány! - kiáltott a király.

Ott mindjárt a ló farkára köttette, a városon végighúzatta, aztán a testét négyfelé vágatta, s úgy szegezték ki a vár négy kapujára. Arra

megszólalt a világ zengő fája s a világ szépen szóló madara, de olyan szépen, olyan ékesen, hogy sírt, aki hallotta. Hét álló hétig állott a vendégség a király házában. A zengő fa folyton zengett, a szépen szóló madár folyton énekelte, összegyűlt az egész világ, volt nagy tánc, hejehuja, vigasság.

Holnap legyenek mind a ti vendégetek!

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

Világ zengő fája szépen szóló madara és ezüst tava

(Az aranytollú madár) Meseelemzés

A vén banya az erdőbe tette ki a királyi csecsemőket, egy fehér szárnyas szarvas menti meg és az erdei tündér neveli fel. Aranytollú madár vezeti vissza szüleik királysága felé. A madár a lelki vezetőjük.

Megkapják a madártól szüleik arcképét, melyet boldogan ölelnek, csókolnak, de nem mehetnek tovább. Meg kell várniuk, amíg szüleik jönnek el hozzájuk.

A gyermekek számára gyémántalmából palotát varázsolt az aranytollú madár. Itt fogadták a sok látogatót, akik a csillogó-villogó palotában gyönyörködtek. A király is el akart menni, de a vén banya mindig lebeszélte erről, helyette ment a banya, s ő keltette fel a gyermekek érdeklődését a világ zengő fája, szépen szóló madara és ezüst tava iránt. Ezek megszerzése sok kalandon át sikerül, s csak ezután tudnak összetalálkozni szüleikkel.

E mesében is, mint a Táltos kecskében kirajzolódik a három világ. A mi középső világunkban születtek, de a gonosz banya révén eljutottak az alsó világba, az irtatlan nagy, mély, sötét erdőbe. A magyarság kultikus állata a fehér szarvas viszi el őket a kosárban, az alsó világ jó tündéréhez. A mély erdő, a mélytudat vagy a halál világa, ahonnan az aranytollú madár vezeti ki őket újra a „gy é m á n t p a l o t á b a”, vagyis a felső világba. Csak itt lehet újra összetalálkozniuk a szüleikkel, de csak azzal a feltétellel, ha a szülők mennek értük a gyémántpalotába, s innen, e gy ü t t mennek vissza a szülők középső világába.

A mesék és a magyarság lelki karaktere a születést is a Világmindenség teljességéből vezette le. A Gyermekek kiválasztották szüleiket, de csak akkor találkozhattak, amikor erre a szülői akarat is megfogant.